համարձակեցուց զմեզ հանդանակել մեր ծանօթներէն ի նպաստ սովատանջ եղբարց մերոց։ Բայց որովհետև երբեմն կարդացած էինք քաղաքիս լրագրաց միոյն մէջ կոչկակար արհեստաւորին իբր տգէտ լինելն, որոյ համար պահ մը թէ երկմտեցանք զի մի գուցէ մեզ այս տեսակ ծառայութեան անարժան համարելով զլանան ու չը վճռեն, պատահեցանք նաև այնպիսի անձանց, որոնք ուսեալ եղբայրակիր և ողորմած կը ձևանան միայն խօսքով, իսկ գործնականապէս բոլորովին հեռու լինելով, կը պատասխանեն (միթէ եղբայրութիւնը փողով կը լինի) և անվճռ մեզ կը հեռացնեն։ Այսուամենայնիւ մենք չը յուսահատելով այս տեսակ գրուածոց, և մարդկանց պատասխանին՝ քանզի՝ զաւաքել նամակիս ներփակեալ 91 ր. թմբուն և մէկ ռուբլի. ուստի խոնարհաբար խնդրեմք բարեհաճէք հասցնել զայն ուր որ հարկն է, չը զլանալով նա և անկիւն մի չնորհել ձեր պատուական թերթի էջերուն միոյն մէջ տիրական նուիրատուաց անուններ իրենց նուէրներովն։

Սիմէօն Ֆէր-Յակոբեանց 10 ր., Պետրոս Մեղաւորեան 2 ր., կարապետ Գաբրիէլեան 1 ր., Ակէքսի Վախանեան (վրացի) 2 ր., Գէորգ Զուխաճեան 1 ր., Դաւիթ Խաչատրեանց 3 ր., Սահակ Մելիքեանց 1 ր., Ա. Ակոբով 1 ր., Սարգիս Վարդանեանց 1 ր., Նիկոլայ Բաղդասարեանց 1 ր., Տիգրան Անուշեան 1 ր., Պատուական Մելիքեանց 1 ր., Վանանդ 2 ր., Աղապապ Երեմեանց 1 ր., Հայ ումն 5 ր., Ազնիւ Ֆեմիրեան 1 ր., Գրիգոր Սարաճեան 4 ր., Յովհաննէս Լմինով 5 ր., Հայ ումն 3 ր., Հայ ումն 3 ր., Հայ ումն 2 ր., Հայ ումն 2 ր., Վասվասեա Յարութիւնեան 1 ր., Ֆէր Յովհաննէսով 3 ր., Հայ ումն 1 ր., Ակէքսանդր Միրեանց 1 ր., Հաճի Գէորգ Հաճի Յակոբեան 2 ր., Մի ումն 1 ր., Հայ ումն 1 ր., Հայ ումն 1 ր., Գորշ Լուսչիկ Գարաեանդը 50 կ., Բաղդան Լիսինով 3 ր., Յարութիւնեանց 1 ր., Յովհաննէս Մուրադեանց 1 ր., Սիմէօն Օղմով 1 ր., Պետրոս Աստուրեան (կօշկակար) 10 ր., Ասլանբէկ Քալէնտերեան (կօշկակար) 10 ր., Հայ ումն 50 կ.։ Գումարն է 91 ր.։

Կօշկակար Պետրոս Աստուրեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏԸ

—

Անգլիէն «Daily News» լրագրի յունիսի 12-դ թիւ հայերեն թարգմանեցինք մանրամասնօրէն պարլամենտում Հայաստանի համար եղած վիճաբանութիւնը։

Լորդ Կարնարվոն հարցնելով, թէ արդեօք կարո՞ղ է Թագաւոր կառավարութիւնը տեղեկութիւն տալ, թէ ինչ քայլեր են արված թիւրքաց կառավարութեան կողմանէ Հայաստանում կարգ ու կանոն վերականգնելու և թշուառութեանը վերջ տալու համար, ասաց թէ սեւ բնաւ և երբէք չեմ ուզում կառավարութեան համար դժուարութիւններ յարուցանել, այլ մենք Հայաստանի վերաբերութեամբ մի քանի պարտաւորութիւններ ենք յանձն առել, և ես վստահ եմ որ կառավարութեան երկու մասներն էլ հաւատարիմ փափաքում են կատարել նրանց և մեղմացնել այն չարչարանքները, որոնց ենթարկված են Հայերը։ Վերջին պարլամենտական նիստերի շրջանը փակելուց յետոյ երկու կայսրութիւններ հրատարակվեցան, որոնք ազատորէն տեղեկութիւններ են տալիս նրանց տանջանքների մասին պատերազմի վերջանալուց յետոյ։ Նշանակվեցաւ յանձնաժողով յանձնաժողովից Հայաստանի ժողովրդի վիճակը քննելու։ Դրանք ժանտախտի հանդիպեցին. և մինչդեռ քրիստոնեաք ամենասոսկալի վիճակի մէջ են, մահմեդականներն էլ ձնչված են վճռներով։ Մի փոքր գաւառի մէջ 144 գիւղեր են ջնջված և բնակիչները ոչնչացել են թշուառութիւնից։ Ասվում է, որ վերջին տարվայ ընթացքում այս սակաւ բան թէ 2000 ընտանիք գաղթել են Ռուսաստան, և դրանցից աւելի շատ պաշտպանութիւն են սպասում այդ կողմից։ Թիւրքաց կենտրոնական կառավարութիւնը այս վայրկեանում անկարող էր մի դրման մատուցանել, և երևում է բոլորովին շշկվված և անձարակ։ Նրանք փող չունեն, զօրքերը բնաւ ռազմիկ չեն ստանում, դէպքեր էլ պատահում են, որ ուտելու չեն ունենում, և մի տեղ էլ եղել է որ իրանց պղնձեղէնը ծախել են կերակուր ձարելու համար։ Վերջի զատկին կառավարութեան ջաղացները դատարկ էին, մինչդեռ պարտքի ամսական պարէնը առաւ առաւ արվում էր։ Ժողովրդի վիճակը ամենայտին ասահմանի ողորմելի և յուսահատական է, բայց միանգամայն հաւատի եմ որ պէտք է նայել այդ երկրի վրա կարեկցութեամբ և յուսալով։ Իսկ ինչ որ վերաբերվում է երկրին, պէտք է ասել, որ ընդարձակ և արգաւաւոր գաւառներ չոր անապատներ են դարձած։ Ես վախենում եմ թէ նախագահ լորդը ինձ անրաւարար պատասխան պէտք է տայ։ Իսկ գայով կատարվելի բարեկարգութիւններին, պէտք է ասել, որ մեծ վստահութեան կարողութիւն կար փոքր այն բարենորոգութիւնքը իրագործելու։ Բայց եթէ կարելի լինէր իրագործել, ես հաւատացած եմ որ մի մեծ փոքրանք (katastrophe) մէջ տեղից կը վերանայ։ Միայն երկու նորոգութիւնք կան, որ անհրաժեշտ հարկաւոր էին. նախ՝ որ մի քրիստոնեայ կուսակալ նշանակին քրիստոնեայ ժողովրդին հովանաւորելու, երկրորդ՝ որ նրան լիազօր իշխանութիւն տրուէր բարեկարգութիւնները իրագործելու։ Ես հաւատացած եմ, որ քրիստոնեայ կուսակալի հետ միասին փողն էլ կը զար հէնց հայերիցն իրանցից, և ես օրինակ եմ բերում Լիբանանի գաւառը, ուր ոչ մի դիմադրութեան ցոյց չեղաւ մահմեդական ժողովրդի կողմանէ քրիստոնեայ կուսակալի կառավարութեան տակը մտնելու։ Այս հանգամանքներում չահաւէտ կը լինէր իմանալ թէ ի՞նչ քայլեր է արել թիւրքաց կառավարութիւնը ժողովրդի ներկայ վիճակը բարելաւելու համար։

Ըրլ Գրէնվիլ ասաց. վախենում եմ թէ պիտի չը կարողանամ մի բաւարար պատասխան տալ ազնիւ ըրլի հարցմանը. բայց միանգամայն և ձիշդ չէ ասել թէ կառավարութիւնը ոչ մի քայլ չէ առած Փարբ-Ասիոյ տեսրը վիճակի նկատմամբ։ Ազնիւ ըրլը չաւ փաղանցութիւն չէ արել, այն թշուառութեանց վրա խօսելով... որ առաջ են եկած զանազան պատճառներից։ Առաջին պատճառը պատերազմն էր. երկրորդը վերջին վատ հունձքը և երկրի անկանոն վիճակը. մի ուրիշ պատճառ այն նորաստ բազմաթիւ փողի պահանջներն են, որոնք պէտք են կառավարութեան, և սա ինքն էլ յառաջ է եկած բուն վարչութեան իրան վատ եղանակից։ Երկրի ապագայ վիճակը արդարև շատ մռայլապատ էր, և ցորենը կառավարիչը մի այնպիսի ձևով բաժանեց, որ երկիրը մի օգուտ չը տեսաւ. և եթէ մեր հիւպատոսարաններից ցորեն չը բաժանվեր, սոսկ իրրև ողորմութիւն, անհամար մեռնողներ պէտք է եղած լինէին։ Ուրիշ մի որ և է յոյս չը կայ գաւառներում մի տեղական բարեօրէսի մտնելու, բացի այն, որ փոխվի այժմ եղած վարչութիւնը։ Ազնիւ ըրլը հարցրեց թէ թիւրքաց կառավարութիւնը ի՞նչ քայլեր է առնում Հայաստանի թշուառութիւնը ամոքելու։ Թիւրքաց կառավարութիւնը յաժարութիւն ցոյց տուեց յանձնաժողով կազմել, և իրան երկու յանձնաժողովներ էլ կազմվեցան վերջին երկու տարվայ միջոցում, բայց նրանց տեղեկագրերը մեր թագաւոր կառավարութեան չեն հասել, և իրան ոչինչ յայտնի չէ, ասաց ըրլ Գրենվիլը, թէ թիւրքաց կենտրոնական կառավարութիւնը այն յանձնաժողովների յանձնարարութեանցն ու առաջարկութեանցը մի ամենաչնչին զորձնական ուշադրութիւն արած լինի։ Ես պէտք չեմ զգում յիշեցնել իմ դէմս դէմ նստող ազնիւ մարիքիզին, որ ես ստիպել եմ թիւրքաց կառավարութեանը բարենորոգութիւնք մտցնել Փարբ-Ասիոյ մէջ, նաև կարող եմ վստահեցնել ազնիւ լորդին և այս պարլամենտական ժողովին, որ ա՛յնառաջին քայլերից մի՛ն, որ մեր թագաւոր կառավարութիւնը կանէ, պիտի լինի գրել միւս տէրութեանց միասին գործելով պահանջել Բ. Դռնից Բերլինի դաշնագրի մի քանի պահանջները և մանաւանդ այն յոդուածը կատարելու, որ նրանց իրաւունք է տալիս բէֆորմների վրա հսկելու։

(Կը շարունակվի)

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

Լրագիրների մէջ կարդում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները, որոնք հաղորդված են Փարիզից։

Վերջին ժամանակներում պատահած անցքերը նորից առաջացրին կամենարների ընդհանուր ներումն շնորհելու հարցը։

Դամբետտայի համար անհրաժեշտ է, որ պատգամաւորների ժողովի անդամների մինչև հետևեալ ընտրութիւնները կամենարների ներման հարցը վիճաբանած լինի։ Հակառակ դիպքում թէ մեծ քաղաքների և թէ ընտրողական միւս շրջանների մէջ նրան կը մեղադրեն, որ նա օգուտ չը քաղեց իր հեղինակութենից և չաքսատեց այն մարդկերանց, որոնք միշտ Դամբետտայի պաշտպաններ են եղել։

Մինիստրների խորհրդի նախագահը նոյնպէս ցանկանում է վերջացնել ընդհանուր ներման հարցը, որովհետև դա իրաքանչիւր ընտրութիւնների ժամանակ դժուարութիւններն և յուզմունքներին առիթ է տալիս։ Մինիստրների վերջին խորհրդի ժամանակ տաք վիճաբանութիւններ եղան այդ ներման պատեհութեան հարցի առիթով։ Բացի երեք մինիստրներից մնացածները ձայն տուին յօգուտ ընդհանուր ներման և դատապարտվածներին քաղաքական իրաւունքները վերադարձնելուն։

Ազգային լուսաւորութեան մինիստր Ֆիլ Ֆերրի սասին ընդդիմանում էր, որ կառավարութիւնը առաջարկէր պատգամաւորների ժողովին կամենարների ընդհանուր ներման օրէնքի նախագիծը։ Նրա կարծիքով աւելի լաւ է, որ հանրապետութեան նախագահը օգուտ քաղէր իր իրաւունքից և յուլիսի 14-ին, ազգային տօնի ժամանակ ներէր մի քանի հարիւր դատապարտվածներին, մինչդեռ ընդհանուր ներումն կարելի է շնորհել միայն այն դէպքում, եթէ ֆրանսիական ազգային երկու ժողովները կընդունեն ներման օրէնքի նախագիծը։ Այդ օրէնքի քննութիւնը մի կողմից տաք վիճաբանութիւնների առիթ կը տայ, միւս կողմից հաղիւ թէ սենատի մէջ այնպիսի մեծամասնութիւն կազմվի, որ ընդունի այդ օրէնքը։

Մինիստրների խորհրդի վիճակը այդ հարցի վերաբերութեամբ գաղտնի է պահվում։ Նոտ հաւանական է, որ յուլիսի 14-ին կառավարութիւնը կամենարներին ընդհանուր ներումն կը շնորհի և այնուհետև կառաջարկի ազգային մի օրէնք ներման կամենարների քաղաքական իրաւունքներ վերադարձնելու մասին։ Այսպիսի ընթացքը աւելի լաւ կը լինի, որովհետև սենատը աւելի շուտ այդ կարգադրութիւնը կը հաւանի, քան թէ մի ուրիշը։ Դամբետտան եռանդով աշխատում է կատարեալ ներումն շնորհելու մասին։

Պատգամաւորների ժողովը վերջացրեց տարիների հարցի քննութիւնը։ Այժմ սենատը պէտք է քննի այդ հարցը և երբ կառավարութիւնը վերջնական վճիռ կը տայ, այն ժամանակ կարելի կը լինի վերանորոգել առևտրական դաշնագրութիւնները։ Սենատի նախագահ Լէօն Սէ, քանի որ դէպքն էր Լէոնգամբետ, այդ գործի մէջ մեծ աշխուժութիւն ունեցաւ։ Նա անգլիական կառավարութեան հետ սկզբնական մի դաշնագիր կապեց, որով Անգլիա տարվող ֆրանսիական գինիների տարրիվի վճարը բաւական պակասեցրած է։ Լէօն Սէի այդ աշխուժութիւնը նրան մեծ նշանակութիւն կը տայ, երբ սենատը կը սկսի քննել տարիվի հարցը։ Ֆրանսիայի գինեգործների համար մեծ նշանակութիւն ունի, որ անգլիական կառավարութիւնը համաձայնեց ֆրանսիական գինիների տարիվի վճարը վերցնել գինու մէջ եղած սպիրտի քանակութեան համեմատ։ Ցայտնի է, որ ֆրանսիական գինիները իրանց մէջ շատ քիչ սպիրտ են պարունակում, իսկ սպանիական-ների մէջ սպիրտի քանակութիւնը մեծ է։ Այդպիսով ֆրանսիական գինիների Անգլիա տանելը կը հեշտանայ, իսկ սպանիական գինիներնը կը դժուարանայ։ Անգլիայի կողմից արած այդ գիջումի փոխարէն ֆրանսիան պարտաւորվում է անգլիական զորձարանական արդիւնարերութեան տարիվի վճարը փոքրացնել։

Յունիսի 29-ին պէտք է կատարվին ֆրանսիական կառավարութեան մարտ ամսին տուած հրամանները եղուիտների վերաբերութեամբ։ Այդ օրը ժամանում է և կառավարութեանը անհանգստացնում է։ Ցայտնի է, որ արգելված միաբանութիւնները վճռել են եղուիտների վիճակը բաժանել։ Նրանցից ոչ մէկը իր իրաւունքից օգուտ չը քաղեց և կառավարութեանը կանոնադրութիւն չը ներկայացնելով, իր զոյութեան համար թոյլատրութիւն չը խնդրեց։

Այդ յամառութիւնը, որով հոգևոր միաբանութիւնները իրանց վիճակը կազում են եղուիտների վիճակի հետ, բաւական դժուարացնում է, բայց չէ կարողանում արգելել կառավարութեան հրամանների իրագործելուն։ Ոչ մի բան չէ ստիպում կառավարութեանը կատարել հրամանները բոլոր միաբանութիւնների վերաբերութեամբ։ Նա կարող է եղուիտներից սկսել, իսկ միւս միաբանութիւնների հիմնարկութիւնների փակելը վեց ամսից կամ մի տարուց յետոյ սկսել։ Նայելով թէ ինչպէս կը վերջանայ եղուիտների արտաքսելու գործը, կառավարութիւնը կարող է վճռել, թէ ինչպէս պէտք է վարվի միւս միաբանութիւնների հետ։ Նոտ կարելի է, որ այս վերջինները կը նկատեն կառավարութեան ոյժը և եռանդը եղուիտներին արտաքսելու գործի մէջ և այնուհետև կը ներկայացնեն իրանց կանոնադրութիւնները և զոյութեան համար թոյլատրութիւն կը խնդրեն։ Առժամանակ կառավարութիւնը կարգադրում է, որ մինչև յունիսի 29 եղուիտական հիմնարկութիւնները փակված չլինեն և եղուիտները թողնեն իրանց բնակարանները։ Օրերս մի Փարիզ հրատարակվեցան 36 պրեֆեկտներ այն բոլոր նահանգներից, որտեղ եղուիտները զանազան հիմնարկութիւններ ունեն։ Փարիզում նրանք ամենամանրամասն հրահանգներ տացան, թէ նրանք ինչպէս պէտք է վարվեն, եթէ եղուիտները հրաժարվեն կամաւորապէս ենթարկվել նրանց հրամաններին։ Անկասած պրեֆեկտներին հրաման է տուած, որ այդ դէպքում զինուորական ոյժ գործադրեն։ Պրեֆեկտները թոյլ կը տան, որ եղուիտները իրանց միաբանութիւններ ունեն։ Փարիզում նրանք ամենամանրամասն հրահանգներ տացան, թէ նրանք ինչպէս պէտք է վարվեն, եթէ եղուիտները հրաժարվեն կամաւորապէս ենթարկվել նրանց հրամաններին։ Անկասած պրեֆեկտներին հրաման է տուած, որ այդ դէպքում զինուորական ոյժ գործադրեն։ Պրեֆեկտները թոյլ կը տան, որ եղուիտները իրանց միաբանութիւններից ընտրեն մի կամ երեք անգամ նրանց կարգը պահպանելու համար։ Միայն այդ ընտրվածները իրաւունք կունենան մնալ իրանց բնակարանների մէջ։

Յունիսի 29-ին պէտք է փակվեն եղուիտների այն հիմնարկութիւնները, որոնց մէջ ուսումնարաններ չը կան։ Վերջինների իրաւունք է տուած զոյութիւն ունենալ մինչև ուսումնական տարվայ վերջը։